

Handleiding: Verkiezingen! Zijn ze vrij en eerlijk?

Korte toelichting

In deze werkvorm gaan leerlingen/studenten aan de slag met kenmerken van onvrije en oneerlijke verkiezingen. Deze kenmerken worden aan de hand van een aantal waargebeurde verhalen geïllustreerd. Vervolgens sluit je af met een kort gesprek over waarom deze kenmerken van beïnvloeding in Nederland eigenlijk niet voorkomen.

Leerdoelen

- Leerlingen/studenten kunnen vier manieren benoemen waarop een regering een verkiezing kan beïnvloeden.
- Leerlingen/studenten kunnen deze manieren van beïnvloeding herkennen aan de hand van voorbeelden.
- Leerlingen/studenten kunnen kritisch analyseren of er in Nederland sprake is van vrij en eerlijke verkiezingen.

Materiaal

- PowerPoint: 'Verkiezingen! Zijn ze vrij en eerlijk?'
- Werkblad: Welke kenmerken?
- Pennen en markeerstiften (als de leerlingen/studenten deze zelf niet hebben)

Duur

Circa 30 minuten

Bronnen

- 'Russia's Navalny out of coma after poisoning' (2020, September 7). BBC News. <https://www.bbc.com/news/world-europe-54061370>
- 'Inperking van de vrije meningsuiting in Hongarije - Amnesty International' (2021, July 23). Amnesty International. <https://www.amnesty.nl/wat-we-doen/landen/mensenrechtensituatie-in-hongarije/inperking-vrije-meningsuiting>
- 'Politiek activist Alexei Navalny in Rusland overleden' (2024, February 16). Amnesty International. <https://www.amnesty.nl/actueel/politiek-activist-alexei-navalny-in-rusland-overleden>
- 'Belarusian election commission says Lukashenko was re-elected by a landslide' (2020, August 10). Reuters. <https://www.reuters.com/article/us-belarus-election-commission-idUSKCN2560EK/>
- 'Syria's Assad wins 4th term with 95% of vote, in election the West calls fraudulent' (2021, May 28). Reuters. <https://www.reuters.com/world/middle-east/syrias-president-bashar-al-assad-wins-fourth-term-office-with-951-votes-live-2021-05-27/>

Stappenplan

1. Heet je leerlingen/studenten welkom. Leg uit dat jullie het vandaag gaan hebben over verkiezingen. Vertel dat 2024 hét verkiezingsjaar wordt genoemd: bijna de helft van de wereldbevolking mag naar de stembus. Zo'n 3,7 miljard mensen mogen in 2024 stemmen in 70 landen. De verkiezingen vinden onder andere plaats in de grootste landen ter wereld (ook qua bevolking), zoals India, Mexico, Rusland en de VS. Ook zijn er verkiezingen voor het Europees Parlement, waarvoor alle kiesgerechtigden in de EU mogen stemmen.

Dat klinkt als een topjaar voor de democratie. Maar de verkiezingen zullen niet in alle landen even eerlijk verlopen. In deze werkvorm gaan de leerlingen zien hoe sommige machthebbers op allerlei oneerlijke manieren proberen om aan de macht te blijven. Soms doen ze het heel slinks, soms gebruiken ze puur geweld.

Een voorbeeld daarvan zie je op de eerste slide in de PowerPoint: Daar staat een foto op van een man die Boris Nadezjdin heet. Hij heeft honderdduizend handtekeningen ingezameld zodat hij mee mocht doen aan de verkiezingen in Rusland dit jaar: Hij wilt de kandidaat zijn die als enige zich openlijk uitspreekt tegen de oorlog in Oekraïne. In februari heeft de kiescommissie van Rusland hem uitgesloten van deelname, omdat zij zeggen dat hij handtekeningen vervalst zou hebben.

Soms zijn die manieren om aan de macht te blijven gewelddadiger. Je kunt refereren aan de Russische oppositieleider Navalny die onlangs overleden is in de gevangenis. Er is een zware verdenking dat hij vermoord is, want hij is al eerder eens vergiftigd door het regime. Daar is bewijs voor gevonden. Hij was een uitgesproken tegenstander van president Poetin.

Tip: vertel er indien nodig bij dat dit soort praktijken gelukkig in Nederland niet zomaar even makkelijk kunnen gebeuren. Waarom dat zo is, kunnen jullie aan het einde van de les bespreken.

2. Toon de slide met de vier manieren van beïnvloeding die jullie vandaag gaan bespreken. Controleer of de klas toevallig al voorbeelden kan benoemen van verkiezingen waarbij de genoemde manieren op het bord een rol hebben gespeeld. Mocht je het verder toe willen lichten aan de hand van abstracte voorbeelden, zou je de volgende voorbeelden kunnen gebruiken:

Bij manier 1 (vervalsens):

- Je kunt (als je de baas bent van een corrupte kiescommissie) voor de verkiezingen al heel veel stembiljetten invullen waar de naam van de leider al op staat.

Bij manier 2 (intimideren):

- Je kunt militairen of politieagenten een plek te geven in het stembureau.
- Je kunt kandidaten die tegen de regering zijn bijvoorbeeld laten oppakken tijdens de verkiezingscampagne, of ze het land uitsturen na de verkiezingen. Dat onthouden mensen dan bij een volgende verkiezing.

Bij manier 3 (moeilijk maken):

- Je kunt ervoor zorgen dat er weinig plekken zijn waar je kunt stemmen.
- Je kunt ervoor zorgen dat het moeilijk is om een stembiljet te krijgen.

Bij manier 4 (media controleren):

- Je kunt, als je controle hebt over de (sociale) media en de pers, ervoor zorgen dat je tegenstanders nooit positief in het nieuws komen, of zelfs helemaal niet genoemd worden in het nieuws. (Uit onderzoek blijkt dat de politicus met de grootste bekendheid doorgaans wint, ongeacht de sympathie die mensen wel of niet voor die politicus hebben.)

3. Ga door naar de instructie op de volgende slide. Deel het werkblad uit per tweetal en geef de klas ongeveer 10 minuten om het blad in te vullen. Je kan op de volgende slide in de PowerPoint weer de manieren van beïnvloeding zien, als je leerlingen het fijn vinden om deze te zien tijdens de opdracht. Bespreek na deze tijd de antwoorden met de leerlingen/studenten en corrigeer waar nodig. Vertel per casus ook in welk land dit echt is gebeurd. De juiste antwoorden staan in de bijlage van dit document.
4. Na het invullen van het werkblad bespreek je na waarom we in Nederland gelukkig wél eerlijke en vrije verkiezingen hebben. Dat komt doordat we in Nederland een relatief sterke rechtsstaat hebben.

Bespreek ter toelichting wat kenmerken van een rechtsstaat:

- Inwoners hebben grondrechten, waaronder vrijheid van meningsuiting en vrijheid van vereniging (ook om een politieke partij op te richten bijvoorbeeld).
- Ook de overheid moet zich aan de wet houden.
- Er is een vrije pers.
- Er is een scheiding der machten, waardoor ook machtige mensen voor de rechter kunnen worden gebracht, en waardoor mensen uit de regering zich niet mogen bemoeien met rechtszaken.

Over de verkiezingen in Nederland kun je zeggen dat die bij ons transparant en controleerbaar verlopen. Dat is niet alleen een bewering, maar dat kun je zien aan onderstaande feiten:

- Iedereen is welkom om te komen kijken als de stemmen worden geteld en iedereen kan zich aanmelden als vrijwilliger om op het stembureau te helpen op verkiezingsdag.
- Op het stembureau werken dus niet alleen mensen in dienst van de overheid, die hun baan zouden kunnen verliezen als ze niet doen wat hen wordt opgedragen.
- Er is een onafhankelijk instituut dat de eerlijke en vrije verkiezingen in Nederland regelt: de Kiesraad.
- Er zijn onafhankelijke verkiezingswaarnemers aanwezig in Nederland tijdens verkiezingen en de periode in aanloop naar de verkiezingen. Dit zijn mensen die werken voor de OVSE, de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa.¹
- Er is ook nog het Europees Hof van Justitie en de EU-fraudedienst OLAF die kunnen optreden als een EU-lidstaat zich niet aan de afgesproken regels rondom democratie en rechtsstaat houdt.²

Tip: Als de klas meer verdieping aankan, kun je het klassengesprek verdiepen door de nuance aan te brengen dat er ook in Nederland wel dingen gebeuren die niet passen bij eerlijke en vrije verkiezingen, al zijn die meestal van een andere orde dan de situaties die jullie zojuist besproken hebben. Misschien weten de leerlingen/studenten wel voorbeelden. Je kunt hierbij bijvoorbeeld denken aan:

- Nepnieuws dat verspreid wordt tijdens verkiezingen
- Bedreigingen jegens politici (zie voor uitgebreide behandeling hiervan de werkvorm '[Politiek en Bedreigingen](#)' uit de database met lesmateriaal)
- Partijen die gefinancierd worden met geld uit het buitenland

In een echt kritische klas kun je nog benadrukken: in Nederland gaan zeker dingen mis, maar oppositiekandidaten worden niet vermoord in opdracht van de regering en ze hoeven niet het land uit te vluchten. We hebben verschillende media, en die worden niet gecontroleerd door de regering of de staat. De NPO krijgt wel geld van de staat, waardoor de omroepen wellicht minder kritisch zijn dan zou kunnen, maar ze hebben de vrijheid om kritiek te uiten. Journalisten worden niet ontslagen als ze op feiten gebaseerde kritiek leveren. Als er serieuze kritiek is, volgt er vaak een onderzoek.

Bijlagen: Juiste antwoorden werkblad

Artikel	Kenmerken	Land
'Politica moet vluchten nadat ze de verkiezingsuitslag in twijfel trekt'	<ul style="list-style-type: none"> - Intimidatie en onderdrukking (in dit geval van een kandidaat) - De media controleren 	- Wit-Rusland
'President wint verkiezingen met 95% van de stemmen'	<ul style="list-style-type: none"> - Stemmen vervalsen - Stemmen moeilijk maken 	- Syrië

¹ [Waarnemers | Verkiezingen | Kiesraad.nl](#)

² [EU beschouwt Hongarije als ondemocratisch, dreigt met miljardensancties | BNR Nieuwsradio](#)

ProDemos

'Anti-corruptiepoliticus vergiftigd op luchthaven'	- Intimidatie en onderdrukking	- Rusland
'Media opgekocht door vrienden van premier'	- De media controleren	- Hongarije